

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ
ОДЕЉЕЊЕ ЈЕЗИКА И КЊИЖЕВНОСТИ
ОДБОР ЗА ОНОМАСТИКУ

ОНОМАТОЛОШКИ
ПРИЛОЗИ
XXII

Примљено на XI скупу Одељења језика и књижевности, од 18. децембра 2012. године, на основу реферата Александра Ломе, редовног члана САНУ, Слободана Реметића, редовног члана АНУРС, и др Јованке Радић, научног саветника у Институту за српски језик САНУ

Уређивачки одбор
Александар Лома, редовни члан САНУ, проф. др Мато Пижурица, др Јованка Радић, научни саветник у Институту за српски језик САНУ (секретар Уређивачког одбора), Слободан Реметић, редовни члан АНУРС, и проф. др Љиљана Црепајац

Главни уредник
АЛЕКСАНДАР ЛОМА

БЕОГРАД
2015

АЛЕКСАНДАР ЛОМА

ЗЛАТНИ БОР И РУЈНО ВИНО¹

Златибор

Златиборе, мој зелени боре,
ја се пењем теби у врхове

Почетни стихови познате народне песме из ужичког краја обраћају се планини ословљавајући је на почетку њеним именом, а затим то име, у апозицији, разлажући на две речи: придев *зѐлени* и именицу *бѐр*;² у складу с тим, Златибор се у следећем стиху метафорично приказује као дрво, коме се песник пење у *врхове* (за планину би се рекло: *на врхове*). Да име *Златибор* у свом другом делу садржи назив за врсту дрвета *бѐр* 'Pinus' сложено претпостављају сва његова досадашња, народна и научна, тумачења, а нема дилеме ни у погледу његовог првог дела, где сви препознају придев *златни* 'златни'. Тај краћи лик придева, познат старосрпском језику, не употребљава се више самостално, већ само при грађењу сложеница као *златибор* = *златне косе*, но јасно је препознатљив језичком осећању; једино што овде не бисмо имали придевску сложеницу са везивним вокалом *о* него сраслицу типа *новѝ град* → *Новиград* насталу на основу номинатива/акузатива.³ Кратак суд Звездане Павловић (2009: 299): „*Златибор* сраслица придева *златни* 'златан' и фитонима *бор* Pinus“ сажима то опште мишљење, уврежено у лингвистици у најмању руку од Франца Миклошича,⁴ које је доскора безрезервно делио и писац ових редова. Са формалне стране наоко прозирна и неспорна, ова етимологија оставља ипак одређен „шум“, који се тиче мотивације назвања 'златни бор'. То питање, рекло би се, већ столе-

¹ Овај прилог је резултат рада на пројекту 148004: „Етимолошка истраживања српског језика и израда *Етимолошког речника српског језика*“, који у целини финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

² Уп. сличну фигуру *Ој Будиме, мој бијели граде* (МХ I 82^о, 22).

³ Уп. ороним *Суворбор*, 1737. *Suovor Be(rg)* Нен. < **Сухобор* вероватно придев уз *бр(и)ег*, врх 'са осушеним боровима'.

⁴ Miklosich 1874: 121 где је под топониме са речју *zlato* у основи сврстао и „*zlati bog Berg Serb.*“. Растављено писање јасно говори да је већ он тај ороним схватио онако како су га и надаље тумачили. Уп. и Мисаиловић 1984: 377: „назив планине Златибор сведочи и данас да је некад на овој планини растао и 'златни бор' ...“.

ћима заокупља народ златиборског краја, а након што је, пре више од сто педесет година, име *Златибор* прерасло у административни назив за пространу област у западној Србији,⁵ и нарочито откако се тамо почео развијати туризам, око те загонетке почео је лупати главе широк круг учењака и лаика.

Индикативно је да се у нашој песми *Златибор* разлаже у *мој зелени* — а не **злаћани* — *боре*. Зелено је боја која се нормално асоцира са боровима, а придев *зелен* редовно стоји уз именицу *бор* у народним песмама, нпр. у другој књизи Вукове збирке на *Момиру зелен борника* (Вук II 30° „Наход Момир“, 392), *да се јадна за зелен бор ваћим, | и он би се зелен осушио* (ib. 51°, „Косовка дјевојка“, 136). Док растегљиве границе песничке слободе допуштају такво „далтонистичко“ преосмишљење,⁶ трезвен језички осећај заокупља се већ дуго времена оним што у имену *Златибор* препознаје: *златним бором* или *боровима*, и то на различитим сазнајним равнима, од простонародних домишљања до научних истраживања.

Од ванјезичких наука у причу о Златибору особито дубоко се уплела ботаника. Наиме, стара и распрострањена претпоставка гласи да је планина названа по некој посебној врсти бора: „Мисли се да је само име *Златибор* постало због тога, што је на Златибору негда много растао бор жуте коре и четине, као што је данас случај на старом Златном Бору у Сјеништима“ пише Љубомир Мићић (1925: 438; слично Ђенић М. 1970: 7). Бор се и лети и зими на први поглед опажа као зелен због боје својих иглица, али је истина да постоје финије колористичке дистинкције међу врстама борова засноване на боји коре. У Србији су главне врсте *црни бор* (*Pinus nigra*) са тамносивом кором и *бели бор* (*Pinus sylvestris*) чија је кора у доњем делу стабла сличне боје, али је у горњем црвенкастожута или светлосмеђа. Опозиција *црн* : *бео* ту, као и у низу других случајева, изражава однос ‘тамнији’ : ‘светлији’. Није незамисливо да је у склопу исте опозиције придев *злати(н)и* могао бити употребљен синонимно са *бели* као ознака за бели бор. Постоји једна врста бора која се означава као ‘златна’ управо због боје коре. То је *Pinus ponderosa*, који самоникло расте на западу Северне Америке, а назива се у енглеском и немачком језику ‘жутим’ или ‘златним’ бором (енгл. *yellow* или *gold pine*, нем. *Gelbkiefer* или *Goldkiefer*), по жућкасто-црвенкастомркој кори старијих стабала. Но тај бор на Златибору не расте, а да се планина тако прозвала по белом бору не чини ми се вероватним, из два разлога. Први је моја субјективна перцепција белог бора,⁷ у којој не

⁵ *Златиборски срез* је од 1855; дотад су се северни делови Старог Влаха административно називали *Рујно* (Мићић 1925: 438). О том називу в. ниже, у другом делу овога рада.

⁶ Само стручњацима познато је да се придеви *зелен*, *златан* и *жути* своде на исти праиндоевропски корен, али на језичкој равни дубљој од позног прасловенског језика, у којем се већ тачно разликовало ‘зелено’ (*zeleno*) од ‘златног’ (**zolto*, **zoltoŋno*) и жутог (**žolto*). У доба настанка имена *Златибор* то семантичко разграничење међу коренски прасродним изведеницама морало је већ бити доследно спроведено.

⁷ Заснована на већ доста дугом искуству, јер смо брат и ја још као деца од оца на Маљену научили разлику међу белим и црним бором. Према обавештењу које сам добио од академика

откривам нијансу „златног“, други — објективна чињеница да на Златибору расту и бели и црни бор, баш као и на другим планинама западне Србије, тако да се присуство белог бора поред црног у златиборским шумама тешко може сматрати особеношћу која би нашла свој израз у именовању те планине.⁸ Додуше, постоји, и то на истом, источнохерцеговачком дијалекатском подручју, топоним *Злаїниї Бѳр*, скупина заселака смештених изнад кањона реке Таре, а у близини има и брдо *Бјелѳбор*, чији је горњи део обрастао белим бором. Уз тај ороним записивач напомиње да је „*бијели бор* врста бора са мањим процентом смоле, осушена даска има златну боју, свјетлију од црног бора — чије је дрво знатно тамније, користи се у изради намјештаја“.⁹

Да ли је бели бор могао бити означен као „златан“ по боји свога дрвета обрађеног у столарску грађу? Ако то не можемо потпуно искључити, ипак са гледишта ботаничке таксономије прихватљивије звучи објашњење да се, као и у случају *сребрне јеле*, назив *злаїни бор* односи на врсту или примерак бора са другачијом бојом четина од обичне зелене. За таквим бором трагала су на Златибору бројна поколења ботаничара и шумара, а досадашњи резултати, колико сам се успео обавестити из мени расположиве литературе и преко Интернета,¹⁰ били би следећи.

На првом месту је већ поменути „златни бор“, који је растао на голом брду висине око 950 m између златиборских села Негбине и Сјеништа. Обишао га је 1875. Јосиф Панчић и доцније написао у „Додатку флори Кнежевине Србије“:

Златан бор што у једном комаду у близини села Негбине расте није ништа друго него обичан црни бор који је са било кога квара закржљао, те му се врх накривио а четина нешто пожутела.

Владимира Стевановића (в. доле нап. 10), мешовите заједнице тих двеју врста бора карактеристичне су за подручје западне Србије и источне Босне од Дивчибара (Маљен) преко Златибора, Нове Вароши и Прибоја до Озрена у Старом Влаху, а не срећу се нигде другде у Европи; настале су вероватно за време последњег леденог доба, када је бореални бели бор нашао уточиште на овдашњим серпентинитима мешајући се са староседеоцем црним бором.

⁸ Са том чињеницом у складу је народно тумачење да се *Злаїнибор* првобитно звао *Црнибор*, в. ниже нап. 13 Ороним *Бели бор* у златиборском селу Трнави (топографска карта Titovo Užice 3, премер из 1925, допуњено 1950) јасно сведочи да се и у том крају *Pinus sylvestris* назива белим а не златним.

⁹ Генитив *Злаїнога Бѳра, сѳ Злаїног Бѳра*. Записао Владе Аврам 2011. године за Одбор за ономастику САНУ. На овај податак указала ми је др Јованка Радић, на чему јој и овим путем срдачно захваљујем. Уп. оно што у свом опису ужичког округа пише Обрадовић 1857: 33: „Борова има два рода: бели и црни. Од белог се јапија сече и тестерама даске режу, а од црног вади се катран и луч, који се место свеће употребљава, јер овај преко сваке мере има много смоле у себи због чега се неретко догађа да се од припеке сунца понеки запали, па цела планина у корен изгори“.

¹⁰ Ботаничке информације које следе у највећој мери дугујем пријатељској помоћи редовног професора на Биолошком факултету Универзитета у Београду академика Владимира Стевановића а. Понешто сам сам прикупио из мање стручних извора (Бенић М. 1970: 7; Бранко Пејовић, „Четинари злата вредни“, *Полиїшка*, недеља, 9. децембар 2012, стр. 16; <http://forum.burek.com/zlatni-bor-t72043.html>).

Исто дрво доцније је проучавао Панчићев наследник на Великој школи Л. Адамовић. Резултате проучавања објавио је у Weissner 1909: 414. Његов суд био је да се ради о посебном варијетету црног бора који је назвао *Pinus nigra var. Zlatiborica Adam. 1909*. Дрво се осушило 1934. године. Пре тога га је описао и снимео чешки ботаничар Новак.¹¹ Тај варијетет бележе Vidaković 1982 (по Адамовићу) и Јовановић 1992: 202.

Друге примере бора златастих четина у истом делу Златибора (локалитет Околовина код села Негбине близу пута Ужице – Нова Варош) открио је пред Други светски рат сарајевски инжењер шумарства Салих Омановић (1937). То је, међутим, био посебан варијетет белог бора, назван *Pinus sylvestris var. Zlatiborica Omanović*. Стабло се извалило, у старости од око 80 година, 17. децембра 1999.

Трећи је такође бели бор који је, такође у Негбини, пронашао 1994. др М. Тошић, назвавши га *Pinus sylvestris var. aurea Zlatiborensis Tošić*. Наводно су му четине жутозелене лети, златножуте у јесен и тамножуте зими.

Све у свему, досадашња прича о златиборском „златном бору“ своди се, са ботаничке тачке гледишта, на спорадичну појаву златножуте боје у горњој трећини четина код две различите врсте бора, црног (*Pinus nigra*) и белог (*Pinus sylvestris*), на истом ограниченом подручју планине Муртенице. Реч је о само неколико познатих примерака примећених у последњих близу 140 година. Рекао бих да је дуго и интензивно трагање дало сасвим мршаве резултате, а да је разлог томе тај што је оно било потакнуто именом планине, а не неким другим, природословним увидима. Просто речено: да се Тара, Голија или Маљен зову *Златибор*, вероватно би се и тамо за све то време нашло толико, или можда још више, „златних“ борова.

У сваком случају, машта самих Златибораца, обичних људи и локалних историчара, није се задовољила дословним тумачењем, по којем се придев *злати(ан)* у *Златибор* односи на боју тамошњих борова, каквих данас тамо мање-више нема, ако их је икад и било, већ је посегла за метафоричним значењем придева ‘злата вредан’, тумачећи да је Златибор тако прозван због економске вредности својих борових шума, одакле се добивају борова луч и катран, који су у прошлости били, а делом су још увек, важни извозни артикли овога пасивног краја,¹² или због својих пространих пашњака, будући да је узгој крупне рогате стоке одвајкад био најважнији ослонац златиборске привреде.¹³

¹¹ Habitat in Murtenica Planina non procul a vico Draglica et pago Sjeništa ad confines Serbiae et territorii quondam Sandžak Novipazar dicti, septentrionalis versus ab oppido Nova Varoš. in serpentinicis, 1060 m (Novak 1926). На снимку се види усамљен, кржљав и под ветром повијен „златни“ црни бор, који веома подсећа на горенаведени Панчићев опис. Подробан опис овога стабла дао је и професор биологије из Ужица Коста Урошевић.

¹² То је тумачење понуђено у одредници српске Википедије:
<http://sr.wikipedia.org/sr/Златибор>.

¹³ Мићић 1925: 438, н. 1: „Прича се опет да је се Златибор некад звао *Црнибор*, и због његове добре стоке прозват *Златибор*.“

Ово друго тумачење већ нас удаљава од речи *бор*, али и оно прво се са језичке тачке гледишта тешко може прихватити. Ако се *Златибор* стварно своди на спој речи *злати* ‘златан’ и *бор* ‘Pinus’, као највероватније, или чак једино могуће тумачење остаје оно, по којем би ту *бор* требало схватити не у колективном значењу ‘златно борје, планина обрасла златним боровима’, већ сингулативно, тј. да је спој *злати бор* настао као назив за појединачни примерак бора који се од других одликовао жућкастом, златастом бојом својих четина, па да се онда пренео најпре на ужу околину дрвета и на крају проширио на простран предео. Да је то био горепоменути „златни бор“ у Негбини није искључено, јер немамо писмених потврда имена *Златибор* које би доказале да је оно старије од тога стабла, али ни вероватно са гледишта језичке историје, због архаичног лика *злати* у првом делу имена. У том погледу може бити поучан историјат назива врха на Рогозни, који је најпре посведочен у Светостефанској хрисовуљи 1316. као **Златџи камџи**, затим у домаћим и турским записима XVI–XVII гласи *Златџи камен*, а данас — *Златџи камен*. Дрво одговарајућих особина израсло у XVII–XIX веку било би, по свој вероватноћи, названо *златџи*, а не *злати бор*.

Постоји, међутим, и могућност да се завршни елемент оронима *Златибор* тумачи и друкчије, а не као назив *бор* за врсту четинарског дрвета. Наиме та реч, која је још прасловенска, у северним словенским језицима поред ‘Pinus’ долази и у значењу ‘шуме’, првенствено четинарске, али не нужно борове. Трагове тога значења већ сам претпоставио у српској топонимији, где се стсрп. **Борџкџ**, савремено *Борак*, -рка боље тумачи као еквивалент чешком и пољском *borek*, руском *борџк* ‘шумица’ него ли као деминутив од назива за појединачно дрво ‘борић’.¹⁴ Иницијална идеја овога рада била је управо да се пође од прасловенског лика **zoltъjъ borъ* ‘златна шума’ и да се таквом споју потраже паралеле на словенском северу. Претрага по Интернету, на којем је уз одређена знања данас могуће проверити постојање или непостојање неког топографског назвања у свим деловима света, дала је резултате који су ме на крају одвели у сасвим неочекиваном смеру.

Испоставило се да има и других „златних борова“, али ниједан чија би се старина могла потврдити. Руско *Золотой бор*, одмаралиште у Ярославској области, једна туристичка база у Казахстану (са турским еквивалентом *Altın orman*) и парцела на продају у Свердловској области звучи свуда као „укусно име“ сковано релативно скоро у комерцијалне сврхе. Један *Złoty bór* у пољским Бескидима (село Гашперула) дао се посведочити само као мотив уметничке слике из 1922. године.

Занимљивији је *Zlatý bor* код Бечова у Чешкој. Тај локалитет се у једној исправи из 1342. назива *Háj* ‘гај’. Туда, међутим, протиче *Zlatý potok*, који се

¹⁴ Лома 1994: 231; 2012: 34. Занимљив је ороним *Равни бор* у масиву Чиготе (по топографској карти Vardište 4, премер из 1925, допуњено 1950), но пресмело би било ту претпоставити значење *‘равна шума’; један орографски објекат могао се изворно звати просто **Бор*, по боровој шуми (колективно значење, уп. орониме *Јавор*, *Цер*) или једном стаблу бора, да би онда његов равнији део био посебно означен као *Равни бор*.

помиње још у XIII веку. Истраживањима је посведочено спорадично присуство злата у његовој долини. **Zoltъjъ potokъ* је чест назив за златоносне водотокове у словенским земљама. На датом пункту очито је он стар и првобитан, а околна шума је тек накнадно по њему назана „златном“. За Златибор немамо података да је ту икада налажено (испирано) злато.

Но наш највећи интерес заслужују називи *Zlatibor*, *Zlatý bor* за део ниских Татри у Словачкој са варијантама *Latibor*, *Latiborská* (*hol'a* ‘голи планински хрбат’). Лик без почетног *z-* је првобитан и изводи се од личног имена *Latibor* посведоченог на словачком терену у XIII веку, насталог дисимилацијом од *Ratibor*. Он има паралеле у *Latiborie* код места Ивахнова на реци Вагу, *Ratibor* врх над Оравским Подзамком. Варијанта са *z-* настала је у XIX веку, вероватно настојањем тамошње племићке породице која је желела да у том крају обнови средњовековну експлоатацију рудних богатстава — злата, сребра и антимона (Uhlár 1976: 211 д.; 1994).¹⁵

Словачки ороними *Latibor*, *Ratibor* се, већ и у светлу неутрума *Latiborie*, тумаче као *j-*посесиви у мушком роду (према **vъrxъ*, **bergъ* или сл.), уп., са очуваном палаталношћу, чеш. *Rat(i)boř* на седам места, пољ. *Racibórz* на три места, полапски **Ratibor'* на два места, данас нем. *Rathebur* односно *Räber* (Rospond 1983: 118).

Прасловенско лично име **Rati-borъ*, где је први члан основа глагола *ratiti* ‘водити рат, војевати’ или локатив именице **ratъ* ‘рат’ (првобитно *i-*основа), а други од **boriti se*, није иначе посведочено на словенском југу, већ, непосредно или у топонимији, само код северних Словена.¹⁶ Историјски познате носиоце тога имена налазимо у XI–XIII веку међу полапским Словенима, на тлу Пољске

¹⁵ Интересантно да у овој причи не фигурира нека златножута подврста бора, иако Милисав Ђенић однекуд има податак да поред „златног бора“ у Негбини у Европи постоје још само три примерка у чешким Татрама (Ђенић М. 1970: 7). Но у чешком и словачком *bor* је, видели смо, ‘шума’, док се дрво бор зове чешки *borovice*, словачки.

¹⁶ Ова констатација важи до новијег времена када су се, на таласима свесловенског романтизма, нека стара словенска имена књишким путем распространила и међу Србима, па међу њима и *Рајибор*, које Милица Грковић у своме речнику (1976: 171) има са неколико пунктова, а извор јој је вероватно био месецослов из 1898. Од сложених имена са првим чланом *Раји-* на јужнословенском простору посведочено је само *Рајимир*, име кнеза у старој хрватској држави између Саве и Драве (RJA XIII 401). У Дечанским хрисовуљама забележено је лично име **Ратишъ** и од њега изведен назив катуна *Рајишшевици* (Грковић 1986: 164; Пешикан 1986: 38), које се тумачи као хипокористик од сложеног имена *Рајислав*, посведоченог у руском и полапско-поморском (Svoboda 1964: 83), типа *Милош* од *Милослав*. И некад и данас чест хипокористик *Рајко* може бити не само од имена на **Радо-*, *Ради-* него и од оних *Раји(у)-*. Што се тиче другог члана у *Раји-бор*, премда је *Бори-* у првом делу антропонимских сложеница добро и рано посведочено (*Бори-слав*, *Бори-вој*), *-бор* као други члан врло је ретко. Са подручја трију великих манастирских властелинстава у првој половини XIV в. забележено је само **Събор** у трећој Дечанској хрисовуљи, са паралелом у стчеш. *Sbor* (Грковић 1986: 177, уп. Svoboda 1964: 103; пре него ли предлог **съ(n)-*, први члан је ту прилог **съ-* ‘добро-’ као у **съ-dorvъ* > *здрав*). За данас распрострањено *Велибор* не располаже историјским потврдама, па ће бити да нам је и оно дошло недавно из других словенских језика као и *Рајибор*.

и кијевске Русије (Svoboda 1964: 83; Taszycki 117; Тупиков 334), а видели смо у XIII в. и код Словака у дисимилованом лику *Latibor*; његове горенаведене потврде у топонимији покривају Пољску, источне делове данашње Немачке, Чешку и Словачку.

Може ли и *Златибор* бити један од оних случајева када наоко мала неравнина на коју се спотиче иначе „глатка“ интерпретација савремене форме топонима под собом разоткрива, ако дубље закопамо, нешто сасвим друго? Аналогија са словачким оронимом, где се развој од изворног лика до преосмишљења може проследити кроз историјске записе, наводи нас да озбиљно узмемо у обзир ту могућност, мада је не можемо на исти начин доказати. Нема, наиме, потврда нашег оронима ранијих од XIX века, ни у старосрпским ни у турским изворима. Најраније су наводно у устаничким писмима с почетка XIX века, а у књижевни језик ово име увео је у трећој деценији тога столећа Вук својим описом Србије (Вук 1827: 30):

Све планине, које су се по свој Србији разгранале, могу се раздијелити на два главна стабла. П р в о стабло долази од велики Босански и Ерцеговачки планина, и прелази у Србију између Ерцеговине и Арнаутске. Ушавши ова планина у Србију, одма се раздваја на двије главне гране, па једна иде на л и ј е в о доље низ Лим и низ Дрину, а друга на д е с н о око Србије у Бугарску. Л и ј е в а грана ова зове се из почетка Ј а в о р, по том М у ч а њ, О к р у г л и ц а, З л а т и б о р.¹⁷

У то време се ужичка нахија делила на две кнежине, Рујно и Црну гору. Новом административном поделом 1855. део некадашње Рујанске кнежине издвојен је под називом *Златиборски срез* (Милићевић 1876: 619–620, уп. 587; Мићић 1925: 438). Отада име *Златибор* улази у широку употребу.

И у овој прилици ваља поновити упозорење да је ризично тумачити топониме без довољно дуге писане историје чак и када су наоко прозирни, јер та прозирност може бити резултат секундарног преосмишљења. Можда се на „брдовитом Балкану“ поновио татрански сценарио. Остаје нада да ће се у будућности за наш ороним, за који, како год изворно гласио, држимо да је свакако знатно старији од почетка деветнаестог века, наћи неки ранији, „просветљујући“ запис. Засад се могу учинити још нека додатна запажања.

Нагласак *Златибор*, који даје загребачки речник и који сам ја једино чуо, био би у складу са извођењем од личног имена **Рајибор*, уп. *Брајислав* < *Брајислав*. Београдски речник има *Златибор*, где би дужина самогласника у последњем слогу указивала на реч *бор*, уп. горе *Новиград*. Да ли се такав прозодијски лик стварно и чује негде у живом говору, или је плод лексикографске нормативизације засноване на (пар)етимологији, не могу рећи. У сваком случају, исти извор бележи *Златибор* са истим нагласком и као лично име у Срба, по Именику Матице Српске из 1946, а такође као назив одмила за млађу мушку особу забележен у Хомољу. У најмању руку у овом последњем случају акценат

¹⁷ Милићевић 1876: 582 описује Златибор као „заталасану раван“.

је стављен произвољно. У питању је једно од имена која по обичају новодоведена невеста надева деверу; исти извор наводи и три друга: *злашан*, *јаблан* и *голуб*. *Злашбор* очито удружује у себи две симболичке присутне у називима тога типа: злата (*злашан*) и (високог) дрвећа (*јаблан*). С обзиром на то, и на удаљеност Хомоља од Златибора, реч се у тој употреби тешко може свести на секундарну употребу оронима, премда је овај на њега по свој прилици утицао. У том смислу чини се оправданом дилема Милице Грковић (1977: 96) која наводи потврде за ЛИ *Злашбор* из практично свих српских крајева,¹⁸ а тумачи га на следећи начин: „име планине узето за лично име, а може бити и да је сложено према именима типа *Велибор*, *Милибор* итд.“. Како ће наведена имена бити скорашњи импорт (в. горе нап. 8), као модел пре је могло послужити име *Рашибор*, ако допустимо да је у старини оно било познато и Србима, а посебно ако је и код њих као и код Словака попримило дисимиловани лик **Лашбор*. У недостатку потврда то се, као и у случају оронима *Злашбор*, своди на пуко нагађање, но кад је реч о имену планине, ипак смо на чвршћем тлу, јер за антропоним *argumentum e silentio* — да није посведочен у богатом и нама, захваљујући пре свега повељама, иначе добро познатом старосрпском именовану¹⁹ има своју тежину, док је топонимија пуна одраза старинских словенских личних имена каква се од XII века надаље више нису давала. У том смислу занимљиву паралелу пружа нам *Плашбор*, назив забележен на топографским картама северозападно од Горажда. Ту са доста сигурности можемо претпоставити првобитни *j*-посесив од личног имена **Plati-borъ*, какво, додуше, није посведочено, али је сасвим вероватно у светлу паралела које за његов први део пружају старочешки антропоними, непосредно *Plati-voj* (Svoboda 1964: 96), а посредно, за значење, *Msti-bor* (id. 71): **mъstiti* ‘наплатити, осветити’.²⁰

Има, дакле, извесних основа за нагађање да Златибору није кумовао златни бор него неки човек **Лашбор* или **Рашибор*, и то, по свој прилици, у првим вековима након досељења Словена на Балкан.²¹

При свим непознаницама и недоумицама које остају, занимљива је, са психололингвистичке тачке гледишта, већ и сама могућност да је у случају Златибора паретимологија на разне начине допринела обликовању слике о прошлости једног предела, из разних углова: палеоботаничког — о планини некад

¹⁸ Из Босанске Дубице, Травника са влашићким селима, Босанске Крајине, Кладња, Мостара, Чајетине и села на Златибору, Турије, Зрењанина, Земуна, Штитара у Мачви, Голе Главе, Лазаревца, Вршца, Крњева, Чумића, Студенице и Старог Влаха, Новог Пазара, Пећи, Врњачке Бање, Дворишта код Ђуприје, Деспотовца, Кучева, Неготина, Зајечара, Књажевца, Призрена, Приштине, Лесковца са околином, Ниша, Сврљига, Црне Траве и Пирота.

¹⁹ То важи пре свега за мушка имена немањићког доба. Женска имена обилније се бележе тек од XV века у поменицима.

²⁰ Надам се да ће ово објашњење бити довољно свакоме ко би могао доћи на идеју да у томе крају тражи неки *шлашинасћи* бор!

²¹ Дисимилација је могла бити извршена већ у личном имену, или тек у орониму **Ratiborъ*. Није искључено, али ни одвећ вероватно, да је ороним изведен од већ преосмишљеног ЛИ *Злашбор*.

обраслој златастим боровима — и привредно-историјског — о области за чије је становнике главни извор прихода некада био „злата вредан“ извоз борове лучи и катрана. Иако проистекла из језичког неспоразума, свака од те две представе могла је наћи извештајан ослонац у стварности, управо као што се словачки *Latibor* > *Zlatý bor* налази у подручју где је некада одиста експлоатисано злато.²²

Како год било, не треба мислити да је механизам паретимологије и њене псеудоисторијске надградње деловао само у случају словачког оронима. Сам Ухлар (Uhlár 1976) наводи га као тек један од бројних сличних примера у истом делу Словачке. Ни ми да бисмо му на српском терену нашли паралелу не морамо ићи далеко од предела којима смо се досад кретали.

Рујно

Речено је већ да је као назив области *Златибор*, бар у административној употреби, која је нашла одраза у писаним поменима, средином деветнаестог века заменио ранији *Рујно*, како су се до оснивања Златиборског среза називали северни делови Старог Влаха, па и онај део Златибора који гравитира ка Ужицу (Мићић 1925: 438). Најранији помен тог обласног имена је из 1467, када се у једном дубровачком писму помиње неки Вукић Дрмановић из Рујна.²³ Из поговора монаха Теодосија у штампаном четворојеванђељу из 1537. излази да се некадашњи манастир, чије су развалине донедавна стајале у селу Врутцима узводно од Ужица, звао *Рујанска обитиљ*.²⁴ Милићевић I. с. претпоставља да се по том манастиру цела околина била прозвала *Рујно* или *Рујна*, а да је одатле изведено име некадашњег *рујанског среза*. Претпоставку да је у питању стара, још средњовековна жупа која се, по Драгиши Лапчевићу (1926: 35, уп. Ђенић М. 1970: 23 д.), простирала дужином од Кремана и долином Ђетиње до Шенгоља и Рупељева, а у ширину сливом Ђетиње, потврдили су и допунили подаци из турских пописа XV–XVI века које је објавио Ахмед Аличић. Попис из 1476. обухвата нахију „Рујна“ у кази Брвеник (Аличић I 64), а онај из 1572. нахију „Рујна“ у кази Ужице, у ливи Смедерево (id. III 171). На основу идентификованих имена села у тим пописима излазило би да је поред слива Ђетиње ова нахија

²² Поред ванјезичких паретимолошкој преоблици могле су допринети и неке језичке околности, као што је реинтерпретација споја *из / с *Латибор(ј)а* као из / с *Златибора*.

²³ Храбак 1986: 47, где не наводи оригинални запис. У писму стоји да је дотични, очито локални властелин, покушао да присвоји робу коју му је један Дубровчанин оставио на чување. Властeosко презиме *Дрмановић* може се повезати са именом брда код Косјерића *Дрмановина*, на чијем врху Милићевић 1876: 587 бележи остатке старе тврђаве. У основи је ЛИ стерп. *Дрѣманъ*, посведочено у XIV в. (PKC 2: 312; Грковић 1986: 95).

²⁴ ЗН 488^о: въ ѡбители глаголю Рѣиѣнѣи [sic!] пѣд пѣдѣрѣиѣ пла(ни)не глаголют се Поник'ѣи, на рѣци глаголет се Бѣлскаа [sic!], на селѣ глаголют се Врѣтѣи, пѣрѣ хрѣмѣ светаго и славнаго великомѣченика и побѣдѣносца Христова Геѡргѣа. Сва имена постоје и данас: планина *Поникве*, село *Врутици*, названо по јаком врелу крај којег је био подигнут манастир (уп. Милићевић 1876: 587), а које је данас заједно са његовим остацима потопљено вештачким језером, *Биоска* < *Бѣлска*, некадашње име Ђетиње, а данас села на њој узводно до Врутака.

обухватала и слив Моравице око данашњих градова Ариља и Ивањице. Постоји одређена вероватноћа да је место **Роџина** три пута уписано у Крушевском поменику (стр. 55, 56, 64) управо некадашња жупа.²⁵ Да се име односило и на сам Златибор, указивао би, додуше недовољно јасан, податак из пописа после 1528. да се село Катуншница налази „у планини по имену *Рујни баџира* (?)“ (id. II 460). Село је данас ишчезло, а налазило се у области Златибора на истоименој речици, притоци Великог Рзава. Други део имена планине Аличић није поуздано прочитао, мада помишља на *брег*, а питање је да ли је и први. Наиме, у попису из 1525. за село *Катушница*²⁶ речено је да чува кланац чије име Аличић тамо чита *Ришејајши* (I 613). Имајући у виду проблеме дешифровања српских гласовних ликова из арапских записа, не бисмо били изненађени да иза оба читања стоји исти ороним чији нам прави лик засад измиче.²⁷

И у случају имена *Рујно* пресуду, наоко неопозиву, изрекао је пре скоро сто четрдесет година утемељитељ словенске ономастике Франц Миклошич. Под изведенице од назива за биљку *руј* он сврстава име кнежине *Рујно* у Србији.²⁸ Не сумњајући да је *Рујно* од биљке *руј*, локални историчари наводе ту етимологију, некад лапидарно, као Ђенић М. 1970: 7, чешће уграђујући је у културноисторијски контекст, тако Игњић 1961: 25, који пише „За *Рујно* се мисли да је име понело по биљци рују, која је у средњем веку била тражен артикал који се примењивао у кожарству за бојење“. Милисав Ђенић је на другом месту опширнији:

После нормализовања односа са Дубровником, Стеван Немања је дозволио трговцима да могу сећи и куповати руј. Од тада па кроз цео средњи век на рујанском тргу највише је тражен овај артикал, који је својим извозницима доносио велике приходе. Био је погодан за добијање квалитетне жуте боје, па су га занатлије употребљавале за бојење и штављење коже (Ђенић М. 1970: 30).

Слично Љубиша Ђенић:

Вероватно да су жупа и манастир добили име по биљци рују, кога је долином Ђе-тиње било у изобиљу, а у средњем веку представљао (је) важан извозни артикал. Руј се извозио у Дубровник у великим количинама. Свакако да је богатство руја

²⁵ Новаковић 1875: 144. Крушевски поменик настао је у манастиру Добруну на Рзаву, а уништен 1941. у пожару Народне библиотеке у Београду. Ономастички подаци из њега сачувани су захваљујући регистрима које је Стојан Новаковић дао уза свој чланак. Могу се датирати приближно у XVI–XVII в. Осим тога што се не зна која би то друга *Рујна* била, за идентификацију са некадашњим именом нахије говоре помени села из тог краја на истим и суседним странама. На стр. 55 помињу се Жигале, Равни и Рожанско, на претходној (54) Врутци, на 56 Крушчица и Гривска код Ариља, на стр. 64 Дрежник и Крива Река.

²⁶ Ту чита тако, а у првом попису из 1476. „Катунишница“, иза чега стоји старији лик имена *Катунишница* који је доцније измењен у *Катушница*.

²⁷ Уп. можда *Рађенов Омар*, назив виса на левој страни Катуншнице у Гостиљу (Мићић 1925: 455).

²⁸ Miklosich 1874: 88 s.v. 544. ruј: nsl., serb. *ruј* rhus cotinus, kroat. *rujevo* Kr., *rujevac* Gr. *rujevica* Kr., serb. *rujno knežina* Serb., *rujevac* Serb., *rujište* Gav., *ruišta* Danič. Chrys.-duš. 20, *rujenj* eine Ebene Danič., *rujeva poljana* Chrys.-duš.

условило отварања прве, прилично примитивне индустрије у Ужицу, радионице за чињење и машћење коже и израду кордована. Кордован је уштављена овчја или козја кожа, извожен је у Дубровник и од њега су израђиване финије ципеле и коричене књиге. Руј је тучан у великим дрвеним ступама, тучак је спуштала водена снага (Ђенић Љ. 1980: 136).

Од свих ових тврдњи, једино она о коришћењу руја у ужичким кожарским радионицама могла би имати неко историјско утемељење.²⁹ По подацима Дубровачког архива које је сабрао Богумил Храбак (1986: 43 д.), главни извозни артикли из ужичког краја били су прерађена козја и овчија кожа, говеђе коже, вуна и восак. Код горепоменутог Вукића Дрмановића дубровачки трговац био је оставио три товара сакупљеног воска за извоз и четири сребрне чаше, које су очито биле увозна роба (id. 47; Игњић 1961: 25). О извозу руја из овог дела Србије у Дубровник нема историјских помена, што и не чуди, с обзиром да су Дубровчани ту биљку могли добављати и са много ближих локација. Једино средство за бојење које се помиње да су они увозили је црвац, тј. хрстова шишарка, о чему имамо податке из 1456. и 1484. са новске царине, коју су тада држали Турци (MS 475, 529), а из 1470. и о томе да је извесни Дубровчанин Џиван Припчиновић организовао увоз црвца из ужичког краја (Игњић I.c.). Са том сликом коју пружају дубровачки извори слажу се подаци из турских пописа XV–XVI века и опис Ужица из шесте деценије XVII века који нам даје Евлија Челебија, истичући разнобојне коже као главни локални производ (Зиројевић 1987: 98 д.).

Сумња у веродостојност навода о рују као извозном артиклу од значаја за некадашњу привреду ужичког краја сама по себи не доводи у питање Миклошичеву етимологију имена области *Рујно*. Прихвата је и Петар Скок који топониме основе *Рујн-* забележене у RJA 14: 250–256: *Рујан*, *-јна* планина у јужној Србији, висораван у Херцеговини,³⁰ топоним на више места у истој области и у Босни,³¹ *Рујна* ороним у Лици³² итд., па и наш хороним *Рујно* = *Рујна*, изводи од *руј* (Скок 3: 168). Податак да у ужичком крају „има скоро свуда довољно покршевима и руја“ (Обрадовић 1857: 34), ономастичар Видан Николић пропраћа напоменом да се Златибор до XVIII века звао *Рујно*, а да је то „име добио од руја“ (ib., нап. 33).

Називи подударни са наведеним српско-хрватским срећу се и на бугарском тлу: *Руен* је ороним у масиву Осогова, топоним код Бургаса, *Рујно* — село у си. Бугарској. Назив за биљку *Rhus cotinus* *руј* познат је још словеначком (*ruj*) и

²⁹ Други научни назив за *Rhus cotinus* је *Cotinus coggygria*. Од њега треба разликовати *Rhus coriaria* 'кожарски руј', са јужнијим ареалом распрострањености (Сицилија, Иран, Турска, суседни делови Арабије и средишње Азије) који је још у Старом веку био коришћен за штављење кожа.

³⁰ По RJA s.v., „planina iz koje izvire Moravica, ist. od Kumanovskog polja“: реч је о Пршевској Моравици. Планина се на македонском зове *Руен*.

³¹ RJA s.v.: „mahala u Bosni kod Sanskog mosta, u Hercegovini kod Mostara i Ljubuškog“.

³² RJA s.v.: „kraj i gorska kosa u gospićkom kotaru u Lici“.

бугарском *руй*.³³ У сва три језика постоји и придев на *-ън-*: с.-х. *рујан*, буг. *руѐн*, слн. *рујен*. Вук га у свом речнику наводи само у споју *рујно вино* са примерима из народних песама и тумачи као ‘gelblicher Wein, vinum fulvum’. Исти спој *рујно вино* среће се и у бугарском, *рујно vince* у словеначком. Изван тог формулаичног споја,³⁴ БЕР бележи придев *руѐн* ‘црвенкастожут’, дијал. ‘који је почео да зри и налива се (о бобу)’ и изводи га, заједно са с.-х. *рујан*, слн. *рујен* и чеш. *рујну* ‘жућкаст, црвенкаст’ од *руй* (6: 337), а неколико страна даље (340) s.v. *рујно*, где је реч о споју *рујно вино* ‘чисто, бистро, питко вино’, наводи и примере *рујна (нџва)*, *руѐн* ‘недозрео’ (о јечму, овсу); ту се Младеновљева етимологија, која полазећи од облика *рујно вино* забележеног у Банату³⁵ изводи придев од корена **roi-* ‘тећи’ који је у буг. *порој* ‘поток’, псл. **rěka* итд., оправдано одбацује, а прихвата се претпоставка да је тим придевом првобитно боја вина означена као слична боји биљке руја, да би се затим он усталио као епитет за свако добро вино. Пишући у свом етимолошком речнику о словеначком придеву *рујен*, који се среће само у горепоменутом споју *рујно vince*, Франц Безлај помиње Миклошичево извођење од *руј* и Младеновљево од **roi-*, али даље пореди слч. *рујну* ‘живахан, распојасан’, у вези са чеш. *рџје* ‘рика, парење јелена’, пољ. *руја* ‘парење, терање’ (одатле лит. *рујà*), лет. *руоја* ‘парење’, назив *Kindermacher* ‘који прави децу’ код Валвзора за випавско вино које делује као афродизијак, а такође стсл. **роџинџ** ‘септембар’, с.-х. *рујан* id., чеш. *рџен, -јна* ‘октобар’.³⁶ У свом етимолошком речнику словеначког језика Марко Сној додаје важан податак да се словачки придев *рујну* примењује и на вино у значењу ‘опојан’ и експлицитније даје предност тумачењу споја *рујно вино* као ‘вино које подстиче, делује као афродизијак’ (Сној 633). Ту се не поставља само питање изворног значења, него и етимологије. Наиме, биљка *Rhus cotinus* расте само у јужним деловима Европе и није била позната Словенима у њиховој северној постојбини пре велике сеобе, па нису имали ни свој назив за њу. Фитоним *руј* наши преци преузели су из балканског латинитета; он одражава падешку основу

³³ БЕР 6: 339 наводи једину потврду ‘биљка помоћу које боје у жуто’ из Пирдопа (западна Бугарска). „Старобугарско“ **роџи** које се тамо наводи не постоји; за њега се упућује на Miklosich LP, који међутим s.v. **роџи** *rhus cotinus* на стр. 805 пише: „in font. psl. non legimus“, па наводи словеначко *руј, рујевина, ројевина, рујно vince*, буг. *рујно / ројно вино* из народних песама (Верковић, Миладиновци), срп. *руј, рујно вино*.

³⁴ Вероватно је у бугарски (и македонски) позајмљен из српског, како то узима Skok 3: 168, и то путем усмене епике, а исти би случај могао бити са словеначким.

³⁵ Где је готово сигурно преузет из српског, уз искривљење гласовног лика (в. претходну нап.).

³⁶ Такође и рус. дијал. *руѐнь, руѐвень* id. (Фасмер 3: 532); од истог корена чеш. *зáří* ‘септембар’, струс. *заревъ*, рус. дијал. *зáрев* ‘август’ < *‘почетак ревања, тј. јеленске рике, парења’ (id. 2: 80). Назив *ру(ј)ен* и сл. за септембар познат је и бугарским народним говорима, уп. БЕР 6: 337–338, где се он, уз пренебрегавање севернословенских паралела, пореди само са с.-х. *рујан* и поистовећује са *руѐн* ‘црвенкастожут’ као *‘време када се природа боји у црвено’ или *‘време када се прави рујно вино’ (!).

roi- латинског назива *rhūs, rōis*.³⁷ У питању је културна позајмљеница, која се објашњава привредним значајем биљке; сам латински фитоним позајмљен је из грчког ροῦς. Она је ограничена на јужнословенске језике, док је придев **rujъnъ* / **r'ujъnъ* у називу месеца прасловенски и изводи се од глагола **r'uti, rovq / revq* 'рирати', особито о рогатој дивљачи у време парења, које траје од краја августа до средине октобра.

Реч **p'uja* пореклом истоветна чешкој *řije* < стчеш. *řijě* 'рика, парење јелена' морала је постојати у старосрпском језику, о чему сведоче њене изведенице *узрјујати се* и стрп. *p'ujišiti* 'место где се јелени паре', посведочена као топоним на више различитих места; писање **Рјуица** у Бањској хрисовуљи, чији правопис чува разлику између прасл. **r'* и **r*, недвосмислено говори за везу са **r'uja* 'рика', **r'uti* 'рирати' и искључује извођење од *руј* (Лома 2013: 193). Познавање места у шуми где јелени у доба парења ричу изазивајући супарнике и призивајући женке било је важно за ловце, који би их тада мамили подражавајући њихову ричу помоћу ловачког рога. Имајући све ово у виду, долазимо до питања: да ли се *Рујно* прозвало по обиљу растиња званог *руј*, или по рогатој дивљачи? Исто питање се аутоматски поставља и за остале топониме исте основе на словенском југу (*Рујан, Рујна*, буг., мак. *Руен*, буг. *Рујно*, са суфиксалном универбизацијом *Рујница* на два места у Босни, код Завидовића и код Цазина, *Рујник* код Ниша). Међутим, у случају језера *Rzu(j)no* у Кашупској на северу Пољске, дилеме нема; његов гласовни лик (палатализовано *rz-*) и географски положај далеко од јужнословенског ареала на који је ограничен фитоним *руј* казују да може бити само **R'ujъno*, од **r'uja, *r'uti*.

Треба рећи да у српском језику *рујан* није нормалан придев од *руј*; то је *рујев*, који је у Вукову речнику дефинисан једноставно 'von руј', а од којег је изведен фитоним *рујевина* 'руј' (Вук 896). У ужичком селу Дружетићима има брдо *Рујевац*, чије је име вероватно поименичено из синтагме **Рујев брѣг*, а за које се објашњава да је име добило по томе, што је у том делу села успевао *руј*, а та биљка је употребљавана при штављењу кожа, много продавана и извожена, па је доносила знатне приходе.³⁸ Осим тог основног, придев *рујев* има и изведено значење, управо оно које се претпоставља за *рујан*, тј. означава боју између црвене и жуте. Милован Глишић у својој приповеци „Награисао“, описујући врача Ромог Вука, пише: „коса му није ни риђа ни смеђа, него чисто рујева“ (Глишић 1880: 379). Не може бити сумње да је на словенском југу дошло до укрштања прасловенског придева **r'ujъnъ* са позајмљеним фитонимом *руј*, о чему, између осталог, сведоче придев *рујевно вино* из народне песме и изведеница *рујница* 'врста јестиве гљиве' које бележи Вук у свом речнику (у питању је гљива црвенкастожуте боје). Но ако је месец *рујан* назван по парењу јелена, а *рујно вино* значи 'вино које узрјува', сва

³⁷ Основа *ruj-* изводи се од **rōi-*, са вулгарнолатинским дужењем првобитно кратког вокала под нагласком.

³⁸ Кнежевић 1957: 384; напомена о извођењу асоцира на горе наведене интерпретације назива *Рујно*.

је прилика да се у топонимији чува то изворно значење придева, другим речима да су и ужичко *Рујно* и остали топографски називи исте основе проистекли из животињског, а не из биљног света.

Воштански пут

Један од добро посведочених извозних артикала из ужичког краја у средњем веку био је, како смо видели, восак. Са производњом и извозом воска доводи се у везу један топографски назив на подручју Златибора: *Вошћански њуџ*. Ђенић Љ. 1980 пише: „овај воштански пут водио је из Мачката правцем исток — југ преко Доњих и Горњих Бранежаца на Подгорицу, излазио на Око и завршавао се код воде Стублића спајајући се са Которским друмом“ (135) ... „по обиљу меда и воска пут је добио име воштански“ (138) ... „Због обиља воска који се извозио из Бранежаца и околних села назван је воштанским и пут који је водио ка Варошишту“ (139). Да се пут зове *вошћани*, овакво тумачење било би прихватљиво; међутим, творбени лик *вошћански* не говори у прилог извођењу од *восак*; он представља ктетик на *-ски* од етника на *-јане* типа *храшћански* од *Храшћане*, где је у основи топоним *Храстџ* или *Храстџе*, а тешко је замислити да је именица *восак* игде била топонимизована. Село *Вошћане* има у Далмацији код Сиња. У недостатку старијих помена, и овде и тамо може се помишљати на прасл. **xvostъ* ‘реп; доњи крај нечега; честар’, уп. чеш. *Chvošt'any*; да је та реч у својству топографског термина постојала и на старосрпском тлу сведочи назив за северозападни део Метохије *Хвосџно* посведочен од XI века (најскорије в. Лома 2013: 222 д.). То није једина могућа интерпретација,³⁹ али се по свој прилици ради о још једном случају накнадног (пре)осмишљења топонима у контексту привредне историје златиборског краја.

Литература

- Аличкић** — *Турски катџарски њојиси неких њодручја зајадне Србије — XV и XVI век*, приредио А. С. Аличкић, Чачак, I 1984, II–III 1985.
- Вук 1827** — Вук Стефановић Караџић: Географско-статистическо описаније Србије, *Даница*. *Забавник за годину 1827*, Беч, стр. 25–120.
- Глишић 1880**: М. Ђ. Глишић: Награисао. Приповетка из народног веровања, *Ошџбина* бр. 4.⁴⁰
- Грковић 1977** — М. Грковић: *Речник личних имена код Срба*, Београд.
- Грковић 1986** — М. Грковић: *Речник имена Бањског, Дечанског и Призренског властџелинстџива у XIV веку*, Београд.

³⁹ С обзиром на податак да воштански пут води на *Око*, извор у златиборском селу Бранешцима, по којем се околни заселак прозвао *Очка Гора* (Миџић 1925: 445, 478), можда треба поћи од ктетика од *Очка*, који би првобитно гласио **оччански*, затим се дисимиловао у **ошчански* > **ошћански*, и на крају добио своје *в-* паретимолошким наслањањем на *восак*, *вошћан*?

⁴⁰ Стране наводим по Милован Ђ. Глишић: *Сабрана дела* I, приредили Голуб Драбрашиновић и Драгољуб Влатковић, Београд 1963.

- Ђенић Љ. 1980** — Љ. Р. Ђенић: Мрежа караванских и кирицијских путева преко Златибора, *Ужички зборник* 9, 133–141.
- Ђенић М. 1970** — М. Р. Ђенић: *Златибор*, Титово Ужице.
- Зиројевић 1987** — О. Зиројевић: Ужице у светлу турских извора, *Ужички зборник* 16, 91–105.
- ЗН: Сџари српски зайиси и најџиси I–VI**, изд. Љ. Стојановић, Београд / Сремски Карловци 1902–1926.
- Игњић 1961** — Ст. Игњић: *Ужичка нахија*, Ужице.
- Јовановић 1992** — Б. Јовановић: Pinaceae, у М. Сарић (ур.): Флора Србије 1, нов. изд., САНУ, Београд.
- Кнежевић 1957** — Сребрица Кнежевић: Село Дружетићи и „варошица“ Каменица, *Зборник Филозофског факултета* IV–1, Београд, 381–422.
- Лапчевић 1926** — Др. Лапчевић: *Из ужичког краја*, Београд 1926.
- Лома 1994** — А. Лома: На ушћу Дњепра у Колубару. Стара словенска баштина у географској терминологији Ваљевског краја, *Ваљевац. Велики народни календар за џросћу 1994*, Ваљево, 229–236.
- Лома 2013** — А. Лома: *Тојонимија Бањске хрисовуље. Ка осмишљењу сџаросрпског џојономастџичког речника и бољем џознавању ојшћесловенских именовловних образаца* (= Библиотека Ономатолошких прилога, књ. 2), Београд.
- Милићевић 1876** — М. Ђ. Милићевић: *Кнежевина Србија*, Београд.
- Мисаиловић 1984** — И. Мисаиловић, О пореклу географских назива у ужичком крају, *Ужички зборник* 13, 337–418.
- Мићић 1925** — Љ. Ж. Мићић: Златибор, *Српски ејнографски зборник XXXIV*, *Насеља* 19, 398–500.
- Николић 1987** — в. Обрадовић 1857.
- Обрадовић 1857** — С. Обрадовић: Описание окружија Ужичког, *Гласник Друшћива Србске словесностџи* 10, 296–339, поновно издање: *Ојисаније окружија ужичког — Косћеш харамбаша*, приредно, коментаре и белешке написао Видан Николић, Титово Ужице 1987.⁴¹
- Павловић 2009** — Зв. Павловић: Ороними Србије. Први део А–Ј, *Ономатџолошки џрилози XIX–XX*, 37–330.
- Панчић 1884** — Ј. Панчић: *Додаџак Флори Кнежевине Србије*, Београд.
- РКС** — Ђ. Даничић: *Рјечник из књџжеловних сџарина српских I–III*, Београд 1863–1864.
- РСА 7** — *Речник српскохрвајског књџжеловног и народног језика* Српске академије наука и уметности, књ. VII, Београд 1971.
- Храбак 1986** — Б. Храбак: Упућеност робне привреде ужичког краја на Средоземље, *Ужички зборник* 15, 43–57.

*

- Beissner 1909** — L. Beissner: *Handbuch der Nadelholzkunde*, Berlin.
- Miklosich 1874** — Fr. Miklosich: Die slavischen Ortsnamen aus Appellativen II, *Denkschriften der Philosophisch-historischen Classe der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften* XXIII, Wien, 1–132.
- Novak 1926** — F. Novak: Ad florae Serbiae cognitionem additamentum primum, *Preslia* 4, 37–56.
- Omanović 1937** — S. Omanović: Zlatni bor (*Pinus silvestris variegata „Zlatiborica“*), *Šumarski list* 1: 17–22.

⁴¹ Прештампано у *Ужички крај. Насеља, џорекло сџановнишћива, обичаји*, прир. Борисав Челиковић, Београд 2010, 321–354.

- RJA** — *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti I–XXIII, Zagreb 1880–1976.
- Rospond 1983** — St. Rospond: *Słowiańskie nazwy miejscowe z sufiksem -jb*, Wrocław.
- Snoj** — M. Snoj: *Slovenski etimološki slovar*. Druga, pregledana in dopolnjena izdaja, Ljubljana 2003.
- Svoboda 1964** — J. Svoboda: *Staročeská osobní jména a naše příjmení*, Praha.
- Uhlár 1976** — V. Uhlár: L'udové etymológie názvov z Liptova, *Kultúra slova* 10/6, 209–216.
- Uhlár 1994** — V. Uhlár: Názov liptovského vrchu Konislav, *Kultúra slova* 28/3.⁴²
- Vidaković 1982** — M. Vidaković: *Četinjače, morfologija i varijabilnost*, Zagreb.

Aleksandar Loma

GOLDEN PINE AND RED WINE

Summary

The name of the mountain region in western Serbia *Zlatibor*, with no records older than 19th century, is usually analysed as an agglutination of *zlati* 'golden' and *bor* 'pine tree', supposedly designating a local subspecies of *Pinus sylvestris*. In the second part, one might rather assume the North Slavic meaning '(coniferous) forest' (Czech *bor*, Polish *bór*, Russian *bor*). However, the Slovak parallel *Zlatý bor* < *Latibor* points to a paronymological reshaping of the *j*-possessive from the PN **Ratibor*.

The medieval name for the northern part of the *Zlatibor* region *Rujno* or *Rujna* is commonly believed to derive from *ruj* 'tanner's sumac', which is a South Slavic loanword from Latin *rhūs, rōis* (< Gk *ῥοῦς*), just as the formulaic expression *rujno vino* is traditionally explained as 'red', literally 'sumac-coloured' wine. In view of OSerb *r'uište, ruište* 'rutting place', Common Slavic **r'ujьnъ (-ьnъ)* '(deer) rutting season' > 'September/October', from **r'uja* 'rut' and ultimately **r'uti, revq* 'to roar' an explanation of *Rujno* as 'rutting region' seems more probable, as well as *rujno vino* would have been originally an 'exciting wine', cf. Serb *uzrjati se* 'to get excited'.

⁴² <http://www.juls.savba.sk/ediela/ks/1994/3/ks1994-3.html#n-zov-liptovsk-ho-vrchu-konislav>.